

2. Волянюк Н. Ю. Использование биографического метода в психолого-педагогических исследованиях / Н. Ю. Волянюк // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 1. – С. 37–40.
3. Гене Б. История и историческая культура средневекового Запада / Б. Гене. – М. : Языки славянской культуры, 2002. – 491 с.
4. Загвязинский В. И. О типичных недостатках и ошибках в педагогических исследованиях / В. И. Загвязинский // Педагогика. – 2010. – № 2. – С. 100–105.
5. Наукові підходи до педагогічних досліджень : [моногр.] / за ред. В. І. Лозової. – Харків : Апостроф, 2012. – 348 с.
6. Медреш Є. Історичні знання як предмет педагогічних вимірювань / Є. Медреш // Історія України : додаток до газети «Шкільний світ». – 2006. – № 37. – С. 10–12.
7. Сухомлинська О. Методологія дослідження історико-педагогічних реалій другої половини ХХ століття / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2007. – № 4. – С. 6–12.
8. Шкабара И. Е. Проблемно-генетический анализ как метод историко-педагогического исследования / И. Е. Шкабара // Педагогика. – 2003. – № 7. – С. 21–25.

Аннотация

В.П.Шпак

Значение источниковой базы в методологии историко-педагогического исследования

Автором освещено значение источниковой базы в методологии историко-педагогического исследования. Раскрыта структура научного знания, аргументирована необходимость его изучения с помощью методов источниковедческого анализа и синтеза. Охарактеризованы этапы аналитической критики и синтезированной критики в работе с историко-педагогическими источниками. Акцентировано внимание на том, что игнорирование требований к интерпретации базы источников в методологии историко-педагогических исследований негативно сказывается на логике и содержании диссертационных работ, приводит к неточностям в процедуре исторического поиска и изложении результатов исследования.

Ключевые слова: источниковая база, методология, педагогическое исследование, историко-педагогический подход, принцип историзма.

Summary

V.P.Shpak

Source Base Importance in Methodologies of Historic-Pedagogical Study

The author is illuminated source bases importance in methodologies of historic-pedagogical study. The scientific knowledge structure is revealed, the necessity of its studying by means of source-conduct analysis and syntheses methods is argued. The stages of analytical critics and synthesized shouts in work with historic-pedagogical sources are characterized. Skipping the requirements to source interpretation base in methodologies of historic-pedagogical studies proclaims negatively as to the logic and contents of a dissertation work, leads to inexactness in procedure of history searching and interpretation of studies' results.

Key words: source base, methodology, pedagogical study, historic-pedagogical approach, historical principle.
Дата надходження статті: «7» жовтня 2013 р.

УДК 37.013.8(091)

Л.А.ШТЕФАН,

доктор педагогічних наук, професор
(м.Харків)

Джерела дослідження питань розвитку соціальної педагогіки як науки в Україні

У статті аналізуються дисертаційні праці, підручники, праці вітчизняних та зарубіжних фахівців, що присвячені питанням становлення та розвитку соціальної педагогіки як науки в Україні. А також документи й матеріали Центрального державного історичного архіву м.Києва, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Державного архіву Харківської області, відділу рукописів ЦНБ НАН України ім.В.І.Вернадського та Російської державної бібліотеки, фонди відділів рідкісної книги та україністики Центральної наукової бібліотеки АН України ім.В.Вернадського, науково-довідкової бібліотеки Центрального Державного історичного архіву м.Києва, Державної наукової бібліотеки ім.В.Короленка в м.Харкові, Харківського державного університету ім.В.Н.Каразіна та музеїв Харківської обласної середньої гімназії-інтернату для сліпих дітей ім.В.Г.Короленка і А.Макаренка в Куряжі.

Ключові слова: джерело, стаття, дисертація, архів, музей, журнал, бібліотека.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті особлива увага приділяється вихованню особистості, здатної орієнтуватися «в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки», підготовленої до життя і праці в суспільстві. Саме це завдання вирішує соціально-педагогічна наука. І не випадково переважна більшість

учених називає соціальну педагогіку надією ХХІ століття, що може допомогти людині зрозуміти навколишній світ, визначити своє місце в ньому, зняти соціальну напругу.

Аналіз досліджень і публікацій... Серед зарубіжних авторів, які здійснили певний внесок у розробку категорій соціальної педагогіки, форм соціальної роботи з підлітками та молоддю й змісту підготовки фахівців з соціальної роботи, слід назвати А.Станеєва, В.Фаче, Т.Шаніна та ін.

Філософському, соціологічному й психологічному осмисленню закономірностей, принципів і методів наукового пізнання та педагогічного впливу на особистість присвячені праці В.Андрущенка, І.Беха, І.Гавриленка, Б.Гершунського, М.Горлача, М.Кагана, О.Леонтьєва, В.Лутая, В.Москаленко, О.Скідана, Л.Сохань, В.Харчева та деяких інших. Однак аналіз вітчизняної педагогічної літератури й дисертаційних робіт дозволяє дійти висновку, що проблема еволюції соціально-педагогічної теорії і практики в Україні не була предметом системного вивчення й окремого аналізу.

Формулювання цілей статті... З огляду на це **мета статті** полягає у аналізі джерел дослідження соціальної педагогіки як науки в Україні.

Вклад основного матеріалу... У процесі дослідницької роботи виявилися такі напрями розкриття сутності соціально-педагогічної теорії й практики: робота з обдарованими дітьми (П.Блонський); вивчення форм і методів роботи лікарсько-педагогічних кабінетів (А.Ганжій); практика соціального виховання (Г.Гринько); зв'язок педагогіки з соціологією (М.Грушевський); соціально-педагогічна діяльність з неповнолітніми правопорушниками (В.Дюшен); зміст діяльності кабінетів соціального виховання (А.Зайко, І.Зеленський, М.Струмінський); зв'язок соціальної педагогіки з педологією (А.Залкінд); особливості використання опитувальних методів (О.Залужний); вплив різних соціальних інституцій на процес формування людини (В.Зеньковський); теорія соціалізації (М.Іорданський); визначення провідних термінів та предмета соціальної педагогіки як науки (О.Калашников, М.Крупеніна, В.Шульгін); зміст діяльності з безпритульними та бездоглядними підлітками (А.Макаренко); розробка функцій соціально-педагогічної науки (Я.Мамонтов); напрями роботи Українського науково-дослідного інституту педагогіки (О.Попов); визначення змісту діяльності кабінетів соціальної педагогіки (Я.Різник); зміст підготовки соціальних педагогів (С.Русова); розробка наукового апарату соціальної педагогіки (Я.Ряппо); фактори соціалізації особистості (П.Сорокін); зміст соціально-педагогічної діяльності з «дефективними» дітьми (І.Соколянський); діяльність з важковиховуваними підлітками (В.Сорока-Росинський); розробка методологічних засад соціальної педагогіки (О.Трахтенберг); зв'язок соціальної педагогіки з філософією (Г.Челпанов); співвідношення біологічного і соціального (Я.Чепіга); зв'язок школи з соціальним оточенням дитини (С.Шацький); розробка наукових засад філософії освіти (П.Юркевич).

Після реакційних постанов 30-х рр. ХХ ст., як свідчить проведене дослідження, питання соціально-педагогічної теорії та практики в науковій літературі не розроблялися. І тільки в 60-80-ті рр. ХХ ст. у зв'язку з періодом політичної відлиги знову почали з'являтися одиничні праці з проблем соціальної педагогіки та соціального виховання.

Так, 1968 рік став початком виходу фундаментального дослідження А.Бондаря «Розвиток суспільного виховання Української РСР (1917-1967 рр.)», в якому на основі глибокого історико-педагогічного та теоретичного аналізу проблеми розкриваються мета, завдання і форми суспільного виховання в різних закладах інтернатного типу (дитячих будинках, колоніях, школах) в 20-60-ті рр. ХХ ст.

У 1983 році вийшов з друку курс лекцій «Социальная психология и педагогика в партийной работе», в якому було висвітлено значення соціальної педагогіки для партійної роботи та обґрунтовано ефективні методи соціально-педагогічного впливу на особистість.

У 1989 році побачила світ перша узагальнююча праця уральських учених, спеціально присвячена питанням соціальної педагогіки – «Социальная педагогика: теория, методика, опыт исследования». У ній досліджувалися зв'язки соціальної педагогіки з різними галузями психологічних знань (загальною, віковою психологією, психотехнікою тощо), аналізувався зміст соціально-педагогічної діяльності з неповнолітніми, які мали відхилену поведінку (мета, завдання, напрями та види діяльності).

Варто зазначити, що науково-педагогічні праці 60-80-х рр. ХХ ст. були написані в дусі соціалістичної та комуністичної ідеології і присвячені переважно питанням змісту соціально-педагогічної діяльності.

Проблеми соціальної педагогіки почали інтенсивно розроблятися в Україні і Росії лише в останнє десятиріччя. Цьому сприяли праці сучасних учених: Л.Березівської, Л.Вовк, С.Гончаренка, О.Джуринського, М.Євтуха, С.Золотухіної, О.Іонової, Н.Калениченко, В.Кременя, В.Кузя, В.Москаленко, Н.Ничкало, Д.Пашенка, М.Певзнера, О.Піскунова, Л.Романенкової, Т.Ромм, І.Сергєєва, О.Сухомлинської, Л.Тютюнник, М.Ярмаченка та деяких інших.

Фахівцями висвітлюється історія зародження педагогічної науки, з'ясовуються її ключові категорії й поняття, визначається структура цієї науки та її місце в системі інших наук про людину, аналізуються вітчизняні й зарубіжні педагогічні течії, теорії, вивчаються впливи соціального середовища на процес виховання підростаючого покоління, визначається внесок відомих педагогів та діячів народної освіти в розвиток педагогічної науки.

У 1994 році побачив світ навчальний підручник за редакцією А.Мудрика, в якому визначається роль і місце соціального виховання в житті людини, з'ясовується структура соціальної педагогіки та її зв'язки з іншими науками (філософією, етикою, соціальною психологією, етнографією та етнопсихологією).

Певні аспекти змісту соціально-педагогічної діяльності знайшли відображення і в роботі А.Моховікова, який досліджує питання зародження й розвитку особливої форми психологічної допомоги різним верствам населення як в Україні, так і в провідних країнах світу – Телефону Довіри, розробляє основні принципи телефонного консультування та етичні права працівників цієї служби.

Окремим питанням соціально-педагогічної теорії (визначенню її предмета, об'єкта, мети та завдань), а також аналізу змісту підготовки провідних суб'єктів соціально-педагогічного впливу присвячена монографія Л.Міщик.

Об'єктивна характеристика розвитку системи служб соціальної допомоги населенню, їх класифікація, напрями діяльності, функції соціальних працівників та внесок відомих зарубіжних педагогів (Й.Герберта, А.Дістервега, Д.Дьюї, К.Магера, П.Наторпа, Р.Оуена, Й.Песталоцці, Ф.Фребеля, Ф.Шлейермахера) у розвиток соціально-педагогічних ідей і положень представлені в праці Н.Бурої.

У 1997 році побачило світ фундаментальне дослідження М.Фірсова — «Введение в теоретические основы социальной работы (историко-понятийный аспект)», в якому аналізуються теоретико-методологічні засади соціальної роботи, здійснюється ґрунтовний порівняльний аналіз становлення і розвитку соціальної роботи в Росії та провідних країнах світу (США, Франції та деяких інших).

У цьому ж році (1997) в Україні вийшла з друку і колективна праця з соціальної педагогіки [2], де визначено предмет соціальної педагогіки, її мету, завдання та основні категорії («соціалізація особистості», «соціальна ситуація», «соціальна адаптація», «соціальне середовище» тощо), проаналізовано моделі й стандарти підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників у провідних країнах світу (Австрії, Бельгії, Німеччині, США та деяких інших). Однак основна увага вчених приділялася питанням визначення змісту й напрямів роботи соціального педагога (робота з обдарованими дітьми, дітьми, що мають різні соціальні й фізичні аномалії) на сучасному етапі розвитку української держави та вивченню факторів соціалізації особистості (сім'я, традиції, мистецтво, засоби масової інформації, молодіжні об'єднання тощо).

Слід звернути увагу й на те, що з проблеми соціальної педагогіки як науки і навчальної дисципліни в Україні існує лише декілька узагальнюючих праць, які також з'явилися в останнє десятиріччя. Це – навчальні посібники за редакцією І.Звереві, Л.Грицюка, А.Капської, Л.Коваль, А.Малько, Л.Міщик, В.Петровича, С.Хлебик та деякі інші.

Основні наукові категорії сучасної соціальної педагогіки – об'єкт, предмет, сутність, мета, завдання та напрями соціально-педагогічної діяльності за сферами впливу (з сім'єю, в школі, за місцем мешкання тощо), а також питання соціального виховання в історичній ретроспективі розкриваються в циклі лекцій за редакцією А.Малько [5].

Монографія І. Звереві – «Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика» присвячена насамперед проблемі розробки концепції соціальної роботи з різними категоріями дітей та молоді на сучасному етапі розвитку суспільства, визначенню змісту діяльності, обґрунтуванню моделі організації соціально-педагогічної роботи на різних рівнях (мікро-, мезо- та макро-), розробці теоретичних засад становлення й розвитку системи молодіжних соціальних служб.

У навчальному посібнику за редакцією Т.Василькової та Ю.Василькової [1] з'ясовуються провідні терміни, сутність, структура та зв'язки соціальної педагогіки з різними галузями соціологічних (соціологією освіти, соціологією виховання, педагогічною соціологією) та психологічних (психологією, соціальною психологією, психологією управління) знань й соціальною філософією.

У 1999 році з'явилося ще одне монографічне дослідження, яке також частково пов'язане з питаннями еволюції соціальної педагогіки. Так, у монографії Д.Пащенко «Зарубіжний досвід організації соціального середовища та виховання», на основі всебічного аналізу досвіду соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями населення (сироти, інваліди та інші), який накопичено в провідних країнах світу, розкрито вплив соціального середовища на формування підростаючого покоління, схарактеризовано систему соціального захисту та допомоги різним категоріям людей.

У 2000 році побачив світ навчальний посібник за редакцією А.Капської [6], в якому з'ясовується сутність процесу соціалізації особистості, визначаються ключові соціально-педагогічні поняття, сутність, мета та завдання соціальної педагогіки, її предмет, об'єкт, форми і методи роботи з дітьми-івалідами та дітьми, що залишилися без батьківського піклування.

У цьому ж році вийшов з друку ще один навчальний посібник також за редакцією А.Капської [7]. У цій праці більш глибоко аналізується зміст діяльності фахівця з соціальної роботи, розкривається сутність соціальних технологій та особливості соціально-педагогічної діяльності з сім'єю, дітьми з особливими потребами, з дитячими, юнацькими та молодіжними громадськими організаціями.

У 2000 році з'явилась і праця Н.Лавриченко – «Педагогіка соціалізації», де автор глибоко розкриває педагогічний зміст, особливості та структуру процесу соціалізації школярів, визначає місце цього процесу в системі шкільних завдань, всебічно вивчає педагогічно цінний зарубіжний досвід і накреслює шляхи його впровадження у вітчизняну педагогічну науку.

У цьому ж році побачив світ і підручник А.Мудрика [3], в якому всебічно розкривається вплив різноманітних факторів (мікро-, мезо-, макро- та мега-) на формування підростаючого покоління, а також визначаються структура, сутність, функції та принципи соціальної педагогіки як галузі наукових знань.

2001 рік був ознаменований виходом з друку двох соціально-педагогічних праць колективу вчених із Луганська – «Методологія і методи соціально-педагогічного дослідження» та «Методика роботи соціального педагога», у яких на базі методології багаторівневого підходу (філософський, загальнонауковий, конкретнауковий та технологічний) розглядаються проблеми соціальної педагогіки, визначаються основні напрями соціально-педагогічної діяльності з підлітками девіантної поведінки та аналізується методика корекційної роботи з дітьми і підлітками групи ризику на сучасному етапі розвитку суспільства.

Слід підкреслити, що проблема обґрунтування наукового статусу соціальної педагогіки на межі тисячоліть актуальна не тільки для України і Росії, але і для провідних країн світу. Про це, зокрема, свідчить аналіз міжнародних збірників наукових праць – «Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт» (1993).

У зазначеному збірнику статей порушуються такі сумісні соціально-педагогічні проблеми вітчизняних і зарубіжних дослідників, як: визначення предмета даної науки (А.Басов); її сутності (Е.Демиденко); з'ясування змісту діяльності зарубіжних соціальних служб (В.Фаче, А.Фішер-Гейзер); визначення ефективних форм та методів соціальної роботи (Х.Вілфінг, Д.Сноу, В.Станев) та деякі інші.

Зміст окремих категорій соціально-педагогічної теорії й практики також розкрито в статтях сучасних учених Б.Бім-Бада (зв'язок виховання з філософською наукою); Г.Борозної та В.Поліщук (вимоги до особистості соціального педагога, його провідні знання, вміння й навички); Б.Вульфова (взаємозв'язок соціальної педагогіки та соціального виховання); Г.Гусева (зміст соціально-педагогічної діяльності церкви за тверезий спосіб життя); Б.Кобзаря та Л.Макарової (зміст діагностичної діяльності педагога); В.Кременя (перегляд змісту педагогічної науки); Л.Міщик (зв'язок соціально-педагогічної теорії та практики), А.Нікітенка (особливості роботи вихователя з «важкими дітьми», дітьми з фізичними і психічними аномаліями та дітьми-сиротами у зарубіжній школі); Л.Писаревої (підходи зарубіжних учених до сутності педагогіки як науки); М.Слепухова (угруповання законів та закономірностей педагогічної науки); О.Сухомлинської (зв'язок виховання з соціальним оточенням; періоди розвитку національної педагогічної думки); В.Тюріної (проблема суїциду); Г.Філонова, С.Чернікової і Т.Яркіної (сутність і функції соціально-педагогічної теорії) та деяких інших.

Окремим структурним компонентом змісту соціально-педагогічної діяльності присвячені статті В.Бараненка (діагностичний напрям роботи педологічних служб 20-30-х рр. ХХ ст.), Б.Бітінаса і Л.Катаєвої (співвідношення понять «соціальний педагог» та «соціальний працівник»), В.Бочарової (напрями, види, методи і форми діяльності соціальних служб; історія соціальної роботи), Р.Вендровської (досвід роботи з безпритульними та бездоглядними дітьми), В.Гурова та М.Шинкаренка (профілактична робота з «важкими дітьми» та їх сім'ями), І.Дементьєвої (провідні форми діяльності з підлітками, котрі опинились у кризовому стані), І.Зверевої (зміст роботи відділу психолого-медико-педагогічної підтримки); Л.Зеленіної, Л.Дягілевої та З.Калмикової (зміст роботи з дітьми «групи ризику»); Н.Карасьової та А.Подставкіної (форми і методи підготовки вчителя до роботи з дітьми-сиротами), Т.Лодкіної (методи вивчення дитячої особистості), Ю.Гербеєва, А.Меликсетяна й В.Чередниченка (профілактика аморальності та противоправної поведінки серед підлітків); Л.Островської (напрями роботи з дітьми-сиротами та малозабезпеченими сім'ями); С.Черніка (напрями роботи з безпритульними і бездоглядними підлітками в роки Великої Вітчизняної війни); М.Черняка (зміст діяльності ради захисту дітей (1919-1921рр.)).

Окремі питання змісту соціальної роботи з безпритульними, хворими та дітьми девіантної поведінки до початку ХХ ст. порушуються і в «Антології соціальної роботи».

Певні аспекти розвитку соціально-педагогічної теорії та практики розкриваються і в дисертаційних роботах. Наприклад, у 1975 році в дослідженні Т.Теплової вивчається вплив соціального середовища на процес виховання підростаючого покоління.

Визначенню предмета, структури та зв'язків педагогічної науки з філософією, а також аналізу дискусій з цих питань у Західній Німеччині в 70-ті рр. ХХ ст. присвячене докторське дослідження Т.Яркіної.

У дослідженні З.Крилової визначаються предмет, суб'єкт, мета та завдання соціальної педагогіки як практично спрямованої дисципліни, обґрунтовуються етапи розвитку вітчизняних соціально-педагогічних ідей (20-30-ті рр.; 60-70-ті рр.; 80-ті рр. ХХ ст).

У 1991 році була захищена докторська дисертація В.Бочаровою, в якій виділено й науково обґрунтовано провідні фактори, що впливають на формування особистості (сім'я, радіо, кіно, преса тощо), розкрито місце сім'ї в процесі соціалізації неповнолітніх.

Провідні форми і методи соціально-педагогічної діяльності з підлітками у Великій Британії (робота на вулиці, організація рекреаційних центрів, обговорення життєво важливих тем, прийомна сім'я тощо) досліджувалися Л.Романенковою.

У 1993 році Л.Філіповою була захищена докторська дисертація з філософії, в якій порушувалися питання з'ясування місця, ролі, функцій та структури педагогіки як галузі наукових знань, визначення статусу соціальної педагогіки як особливого міждисциплінарного комплексу, формулювання законів та принципів соціально-педагогічної теорії і практики.

Аналізу факторів, що сприяли розробці вітчизняних соціально-педагогічних ідей (ідеї нової російської культурної традиції, якісно новий стан традиційної педагогіки, залучення громадськості до справи виховання, вплив західного педагогічного досвіду), з'ясуванню особливостей розвитку соціальної педагогіки в Росії на початку ХХ ст. (гуманістична і демократична спрямованість педагогічних поглядів, соціокультурна обґрунтованість соціально-педагогічних підходів, системне розв'язання соціально-педагогічних завдань, взаємодія теорії й практики, орієнтація на культуру тощо) присвячена кандидатська дисертація Т.Ромм [4].

Обґрунтуванням змісту профілактичної соціально-педагогічної діяльності, визначенням «активних» форм і методів цієї роботи з «важкими» у виховному відношенні дітьми займалася В.Оржехівська.

У докторській дисертації Л.Міщик поряд з науково обґрунтованою системою професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах, не являючись предметом спеціального вивчення, порушується і питання визначення основних категорій сучасної соціальної педагогіки як науки (її об'єкта, предмета, сутності, мети та завдань), з'ясовується зв'язок принципів, форм та методів цієї науки.

Зміст, закономірності, провідні тенденції та особливості роботи соціальних служб для жінок на основі всебічного вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду з проблеми соціалізації особистості визначені Г.Лактіоною.

Окремі аспекти змісту соціально-педагогічної діяльності з дітьми девіантної поведінки, безпритульними, правопорушниками й дітьми-сиротами також розкриваються в кандидатських та докторських дисертаціях В.Виноградової-Бондаренко, Б.Кобзаря, А.Наточого, Г.Пономаренко, В.Прокопенко, П.Середа, В.Слюсаренка та деяких інших.

Джерелами дослідження питань розвитку соціальної педагогіки як науки в Україні виступали також документи й матеріали Центрального державного історичного архіву м.Києва (ЦДІА) (вивчено 13 справ з фондів: 855 – фонд Т.Лубенця; 1235 – фонд М.Грушевського; 1617 – фонд М.Драгоманова; 1720 – фонд Г.Жураківського, 2052 – фонд М.Сумцова; 2166 – фонд Управління Харківського навчального округу); Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВ України) (використано 47 справ з фонду 166 – Міністерства освіти УРСР); Державного архіву Харківської області (ДАХО) (77 справ, зокрема з фондів: ф. 203, ф. 820, ф.845, ф.1574); Відділу рукописів ЦНБ НАН України ім. В.І.Вернадського (вивчено 16 справ з фондів: ф.Х – М.Дмитрієва; ф. 1174 – Б.Грінченка; ф.179 – Київського педагогічного товариства взаємодопомоги; ф.1 – Українського наукового товариства; ф.174 – товариства Червоного Хреста; ф. 172 – товариства прихильників соціальних знань); Відділу рукописів Російської державної бібліотеки (РДБ) (7 справ з фондів: ф.447.5.11-447.10.5. – Г.Жураківського; ф.447.13.3. – 447.13.4. – А.Макаренка; ф.447.44.10. – С.Шацького; ф.447.35.41 – Академії педагогічних наук СРСР).

Досліджувались і фонди відділів рідкісної книги та україністики Центральної наукової бібліотеки АН України ім. В.Вернадського, науково-довідкової бібліотеки Центрального Державного історичного архіву м.Києва, Державної наукової бібліотеки ім. В.Корolenка в м.Харкові, Харківського державного університету ім. В.Н.Каразіна, архівів Харківського державного

педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди, Інституту післядипломної освіти педагогічних працівників у Харківському державному педагогічному університеті ім. Г.С.Сковороди та музеїв Харківської обласної середньої гімназії-інтернату для сліпих дітей ім. В.Г.Короленка і А.Макаренка в Куряжі.

Джерелами дослідження були також законодавчі й директивні акти перших урядів СРСР та УРСР; Президента України, Верховної Ради й Кабінету Міністрів незалежної української держави; документи Народного комісаріату освіти України, Міністерства освіти УРСР, а саме: «Збірники наказів і розпоряджень Народного Комісаріату освіти України»; «Бюлетені Народного Комісаріату освіти України», «Інформаційні збірники Міністерства освіти України»; офіційні видання Указів Президента та законів України в 1991-2000 роках; матеріали з'їздів, конференцій, нарад, присвячених питанням виховання особистості в різних соціальних інститутах; монографії й посібники з педагогіки, соціальної педагогіки, філософії, філософії освіти, філософії виховання, соціології, соціології освіти, педагогічної соціології, психології, соціальної психології, педології; сучасна наукознавча і довідково-бібліографічна література; звіти; хроніка; положення про приймальники-розподільники, прийомні сім'ї, дитячі притулки, дитячі будинки сімейного типу, кримінальну міліцію, комісії в справах неповнолітніх, школи соціальної реабілітації; навчальні плани і програми підготовки соціальних педагогів; статистичні дані; листування; спогади, а також наукові збірники з педагогіки та соціальної педагогіки; матеріали Міжнародних, Всесоюзних і Всеукраїнських педагогічних конференцій періоду, який вивчався.

У ході дослідження опрацьовані публікації понад 30-ти періодичних видань, зокрема таких, як: «Архіви України», «Вільна українська школа», «Виробнича думка», «Внешкольник», «Вопросы воспитания», «Вопросы философии», «Воспитание школьников», «Детский дом», «Журнал Министерства Народного Просвещения», «За марксо-ленінську педагогіку», «Комуністична освіта», «Новые исследования в педагогических науках», «Образование без границ», «О наших детях», «Организуй детвору», «Педагогика», «Педагогика і психологія», «Педагогика толерантності», «Педология», «Практична психологія і соціальна робота», «Радянська освіта», «Радянська школа», «Рідна школа», «Советская педагогика», «Соціальна політика і соціальна робота», «Соціальне виховання», «Соціальний захист», «Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології», «Український історичний журнал», «Філософська і соціологічна думка», «Шлях освіти» та інші.

Висновки та перспективи подальших досліджень... Таким чином, узагальнений історіографічний огляд дозволяє стверджувати, що джерелами становлення та подальшого розвитку питань соціальної педагогіки як науки в Україні виступають праці вітчизняних та зарубіжних фахівців, архівні джерела, фонди відділів рідкісної книги, періодичні видання досліджуваного періоду. До перспективної тематики подальших наукових пошуків можна віднести питання специфіки вивчення соціально-педагогічної науки в Україні та провідних країнах світу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Василькова Ю. В. Социальная педагогика : учеб. пособие / Ю. В. Василькова, Т. А. Василькова. – М., 1999. – 440 с.
2. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка / Соціальна робота : навч. посіб. / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверева. – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с.
3. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учеб. пособие для студентов пед. вузов / А. В. Мудрик. – М. : Академия, 2000. – 192 с.
4. Ромм Т. А. Становление и развитие социальной педагогики в России в начале XX века : дисс... канд. пед. наук : 13.00.01 / Т. А. Ромм. – М., 1995.
5. Соціальна педагогіка. Основи соціальної педагогіки. Конспект лекцій / укл. А. О. Малько. – Х. : ХДІК, 1998. – Ч.1. – 60 с.
6. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / А. Й. Капська, Л. І. Міщик, З. Г. Зайцева. – К., 2000. – 264 с.
7. Технології соціально-педагогічної роботи : навч. посіб. – К., 2000. – 372 с.

Анотація

Л.А.Штефан

Источники исследования вопросов развития социальной педагогики как науки в Украине

В статье анализируются диссертационные работы, учебники, работы отечественных и зарубежных специалистов, которые посвящены вопросам становления и развития социальной педагогики как науки в Украине. А также документы и материалы Центрального государственного исторического архива г.Киева, Центрального государственного архива высших органов власти и управления Украины, Государственного архива Харьковской области, отдела рукописей ЦНБ НАН Украины им.В.И.Вернадского и Российской государственной библиотеки, фонды отделов редкой книги и украинистики Центральной научной библиотеки АН Украины им.В.Вернадского, научно-справочной библиотеки Центрального Государственного исторического архива г.Киева, Государственной научной библиотеки им. В.Короленко в г.Харькове, Харьковского государственного университета им. В.Н.Каразина и музеев Харьковской обласной средней гимназии-интернат для слепых детей им. В.Г.Короленко и А.Макаренко в Куряже.

Ключевые слова: *источник, статья, диссертация, архив, музей, журнал, библиотека.*

Summary
L.A.Shtefan

Researching Sources of the Social Pedagogics Development Problem as a Science in Ukraine

The article gives analysis of the dissertations, text-books, the national and foreign researchers' works dedicated to the problems of the development of the social pedagogic as science in Ukraine. Besides, there are analyzed the documents and the materials of the Central State History Archive in Kyiv, the Central State Archive of the Ukrainian Authorities and Management, the State Archive in Kharkiv Region, the Department of Manuscripts at the V.I.Vernadsky Scientific Library of the National Academy of Science in Ukraine, the Russian State Library, the issues of the rare books and Ukrainian studies departments at the V.Vernadsky Central Scientific Library of the Academy of Science of Ukraine, Scientific and Reference Literature Library of the Central State History Archive in Kyiv, the V.Korolenko state scientific library in Kharkiv, the V.N.Karazin Kharkiv National University the museums of the V.H.Korolenka and A.Makarenka Kharkiv regional secondary boarding school for the blind schoolchildren in Kuriash.

Key words: sources, article, dissertation, archive, museum, journal, library.

Дата надходження статті: «8» жовтня 2013 р.

УДК 784.4(477):37.03(09) (045)

Г.В.ЯКІВЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Український музичний фольклор та його роль у вихованні особистості: з історії питання

У статті розглядається сутність понять «народна творчість», увага акцентується на її складовій – «музичний фольклор». Прослідковуються різночасові поетапні підходи до становлення особливостей духовного середовища українського музичного фольклору, його зв'язок з історичними явищами та подіями. Наголошується на важливості та пріоритеті вивчення, розуміння народної творчості як комплексу матеріальної, духовної культури, формування світогляду і системи цінностей, системи виховання, основаної на духовному і моральному фундаменті. Окреслено основні підходи науковців, фольклористів, музикантів, педагогів щодо використання українського музичного фольклору, його цінностей у вихованні творчої особистості майбутніх вчителів.

Ключові слова: народна творчість, український музичний фольклор, виховний потенціал, творча особистість майбутнього вчителя.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Сучасні умови розвитку суспільства, демократичні перетворення, економічні, наукові реформи, зміни в гуманітарних напрямках зумовлюють необхідність посилення ролі вищої педагогічної освіти як динамічної системи, яка здійснює безпосередній вплив на розвиток високоосвіченої, творчої, національно свідомої особистості.

Національне мистецтво, зокрема український музичний фольклор, володіє могутнім духовно-творчим потенціалом традиційної культури, яка є головним чинником морально-етичного самооздоровлення, відродження національної самосвідомості, духовності молоді. У ньому найяскравіше відображено і найкраще збережено традиційний виховний ідеал нашого народу, втілено його у високохудожній образній формі, доступній для сприйняття і розуміння навіть спеціально не підготовленим слухачам і глядачам [12, с.55].

Як зазначається у психолого-педагогічних дослідженнях (І.Бех, Л.Виготський, І.Зязюн, М.Каган, О.Ростовський, О.Рудницька та ін.), повноцінне виховання відбувається тільки на основі засвоєння певних цінностей, що є головним напрямом у розвитку й вихованні творчої особистості, її духовного світу та духовної культури. Цінності – це суспільні явища, які існують об'єктивно. У нашому дослідженні фольклор виступає саме як цінність, включена в умови соціального буття людини, що виконує певну функцію в її практичній діяльності. Вітчизняні вчені виділяють історичну, світоглядну, виховну, моральну, естетичну, креативну цінності фольклору [2, 3, 10, 13, 14].

З огляду на ці позиції важливою проблемою вищої освіти є історико-педагогічні дослідження поетапного становлення духовного середовища українського народу, його зв'язку з історичними явищами і подіями, з'ясування ролі народної творчості і зокрема, українського музичного фольклору, у формуванні етнопсихології, світоглядних засад українців та необхідності використання його у вихованні особистості майбутнього вчителя.